

УДК 347.963

**ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСТАВ УЧАСТІ ПРОКУРОРА
У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

**THEORETICAL AND APPLIED PROBLEMS OF DETERMINING THE GROUNDS
FOR THE PROSECUTOR'S PARTICIPATION IN CIVIL PROCEEDINGS**

Свистун Д.С.,
*студентка кафедри цивільного процесу
Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

У статті досліджено підстави, форми участі прокурора у цивільному процесі та інші спеціальні вимоги, які визначають особливості його участі у цивільному судочинстві. Висвітлено проблемні аспекти дотримання принципів цивільного судочинства у процесі реалізації органами прокуратури повноважень поза межами сфери кримінального судочинства. Проаналізовано досліджувані питання крізь призму національної судової практики та практики Європейського суду з прав людини.

Ключові слова: прокуратура, повноваження, цивільний процес, судова практика, Європейський суд із прав людини.

В статье исследованы основания, формы участия прокурора в гражданском процессе и другие специальные требования, которые определяют особенности его участия в гражданском судопроизводстве. Освещены проблемные аспекты соблюдения принципов гражданского судочинства у процессе реализации органами прокуратуры полномочий вне сферы уголовного судопроизводства. Проанализированы исследуемые вопросы сквозь призму национальной судебной практики и практики Европейского суда по правам человека.

Ключевые слова: прокуратура, полномочия, гражданский процесс, судебная практика, Европейский суд по правам человека

The article studies the grounds, forms of prosecutor's participation in civil proceedings and other special requirements defining the aspects of his participation in civil proceedings. The problematic aspects were highlighted regarding the compliance with the principles of civil proceedings in terms of executing the powers by the prosecutor's office outside the scope of criminal proceedings. The issues in question were analysed through the prism of the national judicial practice and the practice of the European Court of Human Rights.

Key words: prosecutor's office, powers, civil proceedings, judicial practice, European Court of Human Rights.

Постановка проблеми. Питання реалізації повноважень органами прокуратури поза межами сфери кримінального судочинства залишається предметом тривалих дискусій. Через різні національні правові традиції є безліч моделей цього органу. Саме тому стверджувати, що є одна досконала модель, видається недоречним. Утім, європейський вектор розвитку, який обрала Україна, передбачає врахування думки європейських інституцій із цього питання. Зокрема, у рекомендаціях Парламентської Асамблеї Ради Європи від 27.05.2003 р. № 1604 (2003) «Про роль прокуратури в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві закону» наголошено на важливості забезпечення того, щоб повноваження і функції прокурорів обмежувалися сферою переслідування осіб, винних у скоєнні кримінальних правопорушень, і вирішення загальних завдань щодо захисту інтересів держави через систему відправлення кримінального правосуддя, а для виконання будь-яких інших функцій були засновані окремі, належним чином розміщені та ефективні органи [1]. Положення цієї рекомендації були частково втілені у Законі України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», яким обсяг повноважень прокуратури було істотно звужено. Зокрема, до компетенції цього органу більше не входить захист у суді інтересів громадян. Разом із тим законодавець повною мірою не відмовився від ідеї здійснення прокуратурою функцій представництва. Відповідно до ст. 131-1 Основного Закону на прокуратуру покладена функція представництва інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [2].

Така прискіплива увага до цього питання зумовлюється тим, що участь прокурора в інших видах судочинства, зокрема цивільному, створює певну загрозу порушення принципів рівності сторін та змагальності з огляду на те, що прокуратура є суб'єктом державних владних повноважень, якому в процесі протистойть юридична чи фізична особа приватного права. В кримінальному процесі така ситуація компенсується презумпцією невинуватості і тим, що тягар доказування лежить на стороні обвинувачення. Саме тому існування своєрідних важелів, які б «вирівняли» таке положення, є важливим інструментом дотримання основних засад цивільного процесу. З огляду на вищезазначене, дослідження процесуальних підстав участі прокурора у цивільному процесі та аналіз проблемних ділянок видається досить актуальним.

Стан дослідження. Питанню представництва прокурором інтересів держави в суді присвячена значна кількість наукових праць, серед яких можна виділити праці К.В. Гусарова, К.А. Гузе, М. Лемик, Т.О. Дунаса, О.В. Драган, О.П. Натрус, М.М. Руденко, С.Я. Фурса, М.Й. Штефана. Незважаючи на те, що це питання входить до кола наукових інтересів багатьох вчених, воно потребує подальшого висвітлення, зокрема кризь призму аналізу практики ЄСПЛ та Верховного Суду.

Мета статті – дослідження підстав, форм участі прокурора в цивільному судочинстві та інших спеціальних процедурних вимог, які встановлюють особливості його участі у цивільному процесі.

Виклад основного матеріалу. Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК) не встановлює підстав участі прокурора в цивільному процесі, натомість такі підстави встановлені Законом України «Про прокуратуру». Відповідно до ст. 23 вказаного Закону прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави [3]. Аналіз цієї підстави вимагає, насамперед, з'ясування змісту поняття «інтерес держави».

У Рішенні Конституційного Суду від 8 квітня 1999 р. (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) визначено, що в основі державних інтересів завжди є потреба у здійсненні загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та

інших) дій, програм, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання тощо [4]. Як видається, КСУ не дає вичерпного переліку елементів інтересу держави, що пов'язано з його комплексним характером, який, своєю чергою, зумовлюється низкою функцій, які покладені на державу. При цьому невизначеність цього поняття не варто розглядати тільки в негативному контексті. Зокрема Верховний Суд наголошує, що надмірна формалізація «інтересів держави» може призвести до необґрунтованого обмеження повноважень прокурора на захист суспільно значущих інтересів там, де це дійсно потрібно [5].

Аналізуючи наведені елементи, можна дійти висновку, що захист інтересів держави в порядку цивільного судочинства можливий, насамперед, щодо охорони землі як національного багатства, захисту права власності, оскільки захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування безпеки видається можливим, насамперед, у порядку кримінального судочинства.

Як вже зазначалось вище, перелік підстав участі прокурора у цивільному процесі до 2016 р. не обмежувався захистом інтересів держави. До того ж у багатьох країнах представницька функція прокуратури не обмежується захистом інтересів тільки держави [6, с. 110–111]. Виникає питання: в яких межах видається обґрунтованою участь прокурора у цивільному процесі та чи є вона взагалі доцільною? Вважаємо, що це питання варто дослідити кризь призму практики Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). З цього приводу ЄСПЛ займає доволі помірковану позицію. Так у рішенні по справі «Ф.В. проти Франції» від 31.03.2005 р. суд розцінює участь прокурора в суді на боці однієї зі сторін як обставину, що може впливати на дотримання принципу рівності сторін, мотивуючи це тим, що прокурор або посадова особа з аналогічними функціями, пропонуючи задовольнити або відхилити скаргу, стає противником або союзником сторін у справі, і тому його участь може викликати в одній зі сторін відчуття нерівності [7]. У рішенні «Корольов проти Росії» від 01.01.2010 р. № 5447/03 ЄСПЛ поставився з розумінням до того, що в деяких державах з огляду на історичні, економічні передумови, а також із міркувань ефективності прокуратура виконує функції за межами кримінальної юрисдикції, але при цьому наголосив на виключності таких повноважень. Також судом було наголошено, що компетенція прокурорів за межами кримінальної юрисдикції має регулюватись законом максимально точно; прокурори мають бути наділені такими самими правами й нести ті самі обов'язки, що й друга сторона і не можуть користуватись привілейованим становищем у судовому процесі; обов'язок прокурорів мотивувати свої дії, повідомляти інших учасників справи та суд про мотиви своєї поведінки має бути закріплений на рівні закону [8].

З такою позицією варто погодитись, адже за таких умов спір ніби набуває публічного характеру, що не є властивим цивільному судочинству. За такого підходу інша сторона, яка протистойть прокуратурі, має бути наділена додатковими інструментами. Звісно, наділяти таку сторону презумпцією правоти тільки на тій підставі, що їй у процесі протистойть прокуратура, є недоцільним, адже в певних випадках це суперечить змісту спірних правовідносин. Саме тому своєрідним засобом дотримання балансу й засад пропорційності є чітка регламентація участі прокурора у цивільному процесі з визначенням вичерпного переліку підстав участі та переліку умов, за яких прокуратура могла представляти інтереси держави.

Разом із тим ЄСПЛ не наголошує на тому, що прокурор може представляти виключно інтереси держави. Так,

у рішенні «Менчинська проти Російської Федерації» від 15.01.2009 р. № 42454/02 ЄСПЛ висловив таку позицію: «Сторонами цивільного провадження виступають позивач і відповідач, яким надаються рівні права, в тому числі право на юридичну допомогу. Підтримка, що надається прокуратурою одній зі сторін, може бути виправдана за певних обставин, наприклад, при захисті інтересів незахищених категорій громадян (дітей, осіб з обмеженими можливостями та інших категорій), які, ймовірно, не в змозі самостійно захищати свої інтереси, або в тих випадках, коли відповідним правопорушенням зачіпаються інтереси великого числа громадян, або у випадках, коли потрібно захистити інтереси держави» [9].

Не можна не погодитись, що у державі є незахищені верстви населення. Діти, люди похилого віку, недієздатні, обмежено дієздатні, люди з фізичними вадами – всі вони потребують додаткової уваги. Відповідно до Конституції України наша держава є соціальною. Соціальна функція, власне кажучи, і полягає у підтримці незахищених верств населення. За такого підходу, на нашу думку, представництво інтересів громадян прокуратурою вбачається виправданим. Водночас принципи пропорційності цивільного судочинства вимагає збереження розумного балансу між приватними та публічними інтересом, тому, як і у разі захисту інтересів держави, вважаю, що така участь прокурора потребує детальної законодавчої регламентації. Так, недопустимим є надання якихось привілеїв стороні, на боці якої знаходиться прокуратура, тобто прокурор має дотримуватись всіх процесуальних вимог, які зазвичай висуваються до поведінки учасників. Так, у рішенні ЄСПЛ «Фарейра Алвеш проти Португалії» від 21.06.2007 р. прокурор брав участь у цивільному процесі щодо спору з приводу здійснення батьківських прав і, надаючи суду докази на підтвердження своєї правової позиції, не давав змоги ознайомитися з ними іншій стороні. ЄСПЛ констатував порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції, вказавши, що справа, яка розглядається судом, є досить делікатною, оскільки вимагає захисту, в першу чергу, інтересів дитини, і оскільки повноваження прокурора, з огляду на покладні на орган функції, дають змогу здійснювати вплив на рішення суду у цій справі, його поведінка має відповідати принципу змагальності, який передбачає змогу сторін знати та коментувати всі докази, заяви, надані суду навіть незалежною посадовою особою з метою здійснити вплив на рішення суду [10].

Також, з огляду на диспозитивність цивільного судочинства у процесі здійснення захисту інтересів громадянина є необхідність тісної комунікації та єдності правової позиції прокуратури і громадянина, права і законні інтереси якого порушені. Тобто є недопустимим звернення прокурором до суду за захистом інтересів громадянина без його відома, крім того, без його згоди, продовження розгляду справи, якщо особа відмовляється від позову.

Тобто участь прокурора у цивільному процесі в певних випадках, як-от захист інтересів держави, незахищених категорій громадян, або в тих випадках, коли відповідним правопорушенням зачіпаються інтереси значної кількості громадян, є виправданою за умови дотримання принципу рівності, змагальності сторін, пропорційності які, своєю чергою, забезпечуються детальною, чіткою регламентацією поведінки прокурора, а саме встановленням вичерпного переліку підстав та розширеного переліку умов участі, що забезпечувало б виконання вимоги щодо виключності повноважень, субсидіарності ролі прокурора, закріплення за прокурором рівних прав та однакових з іншою стороною обов'язків, що відповідають процесуальному статусу з метою недопущення встановлення привілейованого статусу прокурора у цивільному процесі.

Відповідно до Закону України «Про прокуратуру» прокуратура є правомочною реалізувати функцію представництва інтересів держави за таких умов: 1) захист ін-

тересів держави не здійснює або неналежним чином здійснює суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого належать відповідні правомочності; 2) у разі відсутності такого органу. Прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, обґрунтовує, в чому полягає порушення інтересів держави, необхідність їх захисту, визначені законом підстави для звернення до суду.

Судова ж практика свідчить, що наявність зазначених умов участі у процесі не завжди обґрунтовується прокурорами, що викликає відповідну реакцію з боку судової влади. Так, постановою Північного апеляційного господарського суду від 1 листопада 2018 р. по справі № 927/246/18 рішення господарського суду Чернігівської області від 9 липня 2018 р., яким було задоволено вимоги прокурора про внесення змін до договору оренди землі, скасовано. Постанова мотивована тим, що прокурором не обґрунтовано наявності визначених законодавством підстав для здійснення представництва інтересів держави в суді, зокрема не доведено, що уповноважений орган, в інтересах якого він звернувся з позовом, не здійснює або неналежним чином здійснює свої повноваження щодо захисту інтересів держави [11]. Верховний суд із приводу таких ситуацій зазначає: «Саме лише посилання в позовній заяві на те, що уповноважений орган не здійснює або неналежним чином здійснює відповідні повноваження, для прийняття заяви для розгляду недостатньо. У такому разі прокурор має надати належні та допустимі докази відповідно до вимог процесуального закону: 1) внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про вчинене кримінальне правопорушення; 2) вирок суду щодо службових осіб; 3) докази накладення дисциплінарних стягнень на державних службовців, які обіймають посаду державної служби в органі державної влади та здійснюють встановлені для цієї посади повноваження, за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків тощо. У кожному такому випадку прокурор має навести (а суд перевірити) причини, які перешкоджають захисту інтересів держави належним суб'єктом і є підставами для звернення прокурора до суду» [5].

Отже, прокурор є допоміжною фігурою у цивільному процесі під час здійснення захисту інтересів держави, тобто ця функція покладається, насамперед, на відповідних суб'єктів владних повноважень, а не на прокурора. Він не може вважатися альтернативним суб'єктом звернення до суду і замінювати належного суб'єкта владних повноважень, який може і бажає захищати інтереси держави.

Варто зауважити, що законом встановлена процедура, яка має передувати зверненню прокурора до суду. Так, відповідно до ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» прокурор зобов'язаний попередньо, до звернення до суду, повідомити про це відповідного суб'єкта владних повноважень. Тобто орган, який уповноважений на здійснення функцій у спірних правовідносинах. Але практика свідчить, що і ця вимога далеко не завжди дотримується. Так, 27 червня 2018 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду погодився з висновком апеляційного суду і відмовив заступнику прокурора, який здійснював представництво інтересів держави в особі Головного управління Держгеокадастру у Волинській області, у задоволенні скарги на ухвалу апеляційного суду Волинської області від 28 березня 2017 р., якою провадження у справі було закрито з огляду на невиконання вимог ЦПК України Закону України «Про прокуратуру». Зокрема, апеляційний суд мотивував своє рішення тим, що заступник прокурора не надав суду докази на підтвердження факту повідомлення Головного управління Держгеокадастру у Волинській області про звернення до суду [12]. Наявність аналогічних недоліків констатовано Верховним Судом у складі колегії суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду у справі № 924/1256/17 від 07.12.2018 р. [13].

ЦПК України та Закон України «Про прокуратуру» визначає такі форми участі прокурора у цивільному процесі: 1) звернення до суду з позовною заявою; 2) участь у розгляді справи; 3) вступ у справу, провадження в якій відкрито за позовом іншої особи; 4) подання апеляційної та касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами; 5) участь у виконавчому провадженні.

Варто зауважити, що за загальним правилом прокурор не набуває статусу позивача у справі, провадження в якій відкрито за його позовною заявою, натомість позивачем виступає орган, уповноважений державою на здійснення функцій у спірних правовідносинах. Винятками є відсутність у такого органу відповідних повноважень або ж відсутність самого суб'єкта публічної влади. Така позиція законодавця урівноважується наданням прокурору всіх процесуальних прав і обов'язків «формального» позивача, за винятком права укладати мирову угоду.

Розглядаючи процесуальний статус прокурора більш детально, варто зауважити, що відповідно до ч. 2 ст. 57 ЦПК відмова органів та інших осіб, які звернулися до суду в інтересах інших осіб (до них зарахований прокурор), від поданої ними заяви або зміна вимог не позбавляє особу, на захист прав, свобод та інтересів якої подано заяву, права вимагати від суду розгляду справи та вирішення вимоги у первісному обсязі [14]. Якщо прокурор відмовляється від поданого ним позову, а орган, уповноважений на здійснення функцій у спірних правовідносинах, вимагає від суду розгляду справи, то проблем не виникає – суд продовжує розгляд справи. Інша ж справа, коли прокурор вимагає зменшення розміру позовних вимог, а суб'єкт владних повноважень вимагає залишити їх в первісному обсязі. Яке рішення має прийняти суд? З урахуванням вищевказаної норми вважаємо, що немає потреби в тому, щоб заздалегідь встановити, який вимозі варто надати перевагу. На нашу думку, це питання має бути вирішено, з огляду на рівень обґрунтованості правових позицій зазначених учасників.

Примітним є також те, що відмова органу, уповноваженого здійснювати функції у спірних правовідносинах, від поданого прокурором в інтересах держави позову чи поданням ним заяви про залишення позову без розгляду не позбавляє прокурора права підтримувати позов, а суд – продовжувати розгляд справи. Існування такого додаткового механізму захисту інтересів держави, на нашу думку, є обґрунтованим з огляду на те, що відмова від позову або подання заяви про залишення позову без розгляду може бути формою неналежного здійснення відповідним суб'єктом публічної влади своїх повноважень. Окрім того, К.А. Гузе слушно зазначає, що первинним об'єктом захисту прокурора в суді виступають саме інтереси держави, тому позивач (орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах) не повинен мати повної автономії у процесі вчинення в суді розпорядницьких дій [15, с. 116].

Вступ прокурора у справу, провадження в якій відкрито за позовом іншої особи, можливий до початку розгляду справи по суті. Варто зауважити, що така позиція законодавця в ЦПК України суперечить вимогам Закону України «Про прокуратуру», відповідно до якого вступ у справу можливий на будь-якому етапі судового провадження. Позиція, закріплена в ЦПК, уявляється більш обґрунтованою, зважаючи на те, що кожна стадія цивільного процесу характеризується специфічними завданнями і обсягом можливостей учасників справи. Але разом із тим як перша, так і друга позиція викликають низку запитань.

Так, учасник спору має право подати докази разом із поданням заяви по суті справи. Прокурор, вступаючи у справу, відкрити за позовом іншої особи, не подає такої заяви. Чи означає це, що він позбавлений права подати докази? Звісно, положення ст. 83 ЦПК дає змогу учаснику

подати докази поза межами встановленого законом строку, якщо особа, яка їх подає, обґрунтувала неможливість їх подання у строк із причин, що не залежали від неї. Враховуючи те, що прокурор не є «первісним» суб'єктом звернення з позовною заявою, а тому на момент подачі позову іншою особою він взагалі не має жодного процесуального статусу у цій справі, це дає підстави стверджувати про неможливість подання останнім доказів поза межами строків, встановлених ст. 83 ЦПК України. Водночас така багаторівнева конструкція, яка утворилась внаслідок застосування такої норми до вказаної ситуації, свідчить, що розрахована вона на зовсім інші випадки. На нашу думку, доцільно було б доповнити ЦПК України окремою нормою такого змісту: органи чи особи, яким законом надано право звертатись до суду в інтересах інших осіб у разі вступу у справу, відкрити за позовом іншої особи, мають подати докази разом із заявою про вступ у справу.

Щодо подання апеляційної скарги, то в ЦПК не уточнюється, чи є прокурор суб'єктом звернення, якщо він не брав участі у розгляді справи в суді першої інстанції. Натомість у Законі України «Про прокуратуру» право подачі апеляційної скарги незалежно від участі у судовому розгляді надається Генеральному прокурору, його першому заступнику та заступникам, керівникам регіональних та місцевих прокуратур, першим заступникам та заступникам керівників регіональних прокуратур. Вчені схиляються до думки, що така позиція законодавця є невдалою, зокрема, К.В. Гусаров зазначає, що право апеляційного оскарження повинен мати тільки прокурор, який брав участь у розгляді справи, оскільки надання прокурору, який не брав участі в розгляді справи, права на апеляційне оскарження судового рішення містить елементи нагляду за судовою діяльністю [16, с. 44–45]. Але варто врахувати, що з огляду на умови участі прокурора у цивільному процесі право подати апеляційну скаргу, навіть якщо прокурор не брав участі у розгляді справи, в окремих випадках може виявитись досить слушним. Так, відповідний орган державної влади за наявності законних підстав на подачу апеляційної скарги може не реалізувати таке право з огляду на різні мотиви, тим самим неналежним чином здійснити свої функції у спірних правовідносинах.

Аналогічне питання постає і стосовно участі прокурора у виконавчому провадженні. Так, відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» участь останнього на цій стадії процесу обмежується випадками виконання рішень у справі, в якій прокурором здійснювалося представництво інтересів держави в суді [17]. Тобто вступ прокурора у виконавче провадження за результатами справи, в якій ця посадова особа не брала участі, позбавляє її можливості вимагати виконання судового рішення.

Таким чином, необхідність існування за таких умов додаткового механізму захисту інтересів держави прослідковується як на стадії апеляційного оскарження рішення, так і на стадії його виконання, що з урахуванням додержання встановлених законом умов участі не суперечить субсидіарній ролі прокурора.

Висновки. Прокурор бере участь у цивільному процесі з метою захисту інтересів держави, тому центральною категорією в межах окреслених правовідносин є поняття «інтерес держави». Відсутність чіткої дефініції вказаної категорії пов'язана з її комплексним характером, який, своєю чергою, зумовлюється низкою функцій, які покладені на державу. При цьому невизначеність цього поняття не треба розглядати тільки в негативному контексті.

З урахуванням соціальної спрямованості нашої держави вважаємо, що розширення компетенції прокурора в частині здійснення представницької функції може бути виправдане, але як і у разі представництва інтересів держави – за умов дотримання загальних засад цивільного судочинства. Так, принцип пропорційності може бути забезпечений шляхом встановлення вичерпного переліку

підстав участі та розширеного переліку умов, принцип рівності та змагальності – наділенням рівними правами та обов'язками учасників відповідно до їх процесуального статусу.

Аналізуючи доцільність участі прокурора у цивільному процесі крізь призму рішень ЄСПЛ, можна дійти висновку, що суд не ставиться скептично до такої практики, зокрема й у випадках представництва інтересів громадянина, але при цьому наголошує на виключності таких повноважень, що передбачає можливість вступу прокурора у цивільний процесі, якщо захист інтересів держави, суспільства чи окремих вразливих категорій громадян не може бути здійснений в інший спосіб, на обов'язковості чіткої, докладної регламентації повноважень, недопустимості привілейованого статусу прокурора.

Національна судова практика свідчить, що вимоги, які пред'являються до поведінки прокурора у разі участі у цивільному судочинстві виконується не завжди. Порушення зазначених вимог неодноразово були предметом уваги суду касаційної інстанції. Так, Верховний Суд систематично наголошує на тому, що прокурор не може вважатися альтернативним суб'єктом звернення до суду і замінювати належного суб'єкта владних повноважень, оскільки він виконує субсидіарну роль у цивільному процесі, що є га-

рантією дотримання загальних засад цивільного судочинства.

Участь прокурора у процесі може відбуватись у таких формах: подання позовної зави; вступ у справу, відкриту за позовом іншої особи; подання апеляційної, касаційної скарги; подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами; подання зави про відкриття виконавчого провадження. Причому кожна з форм участі характеризується низкою особливостей, як-от час вступу у справу, можливість участі у процесі залежно від участі у попередніх стадіях. При цьому ЦПК України врегульовано не всі питання, пов'язані з участю прокурора у цивільному процесі.

Підсумовуючи викладене, варто наголосити на тому, що проблема полягає не стільки в доцільності наявності представницької функції у прокуратури, адже вона є додатковим інструментом захисту, скільки в тому, що, поперше, посадові особи не дотримуються вимог закону, які висуваються до їх участі, зокрема не обґрунтовують належним чином підстави участі, не повідомлять суб'єктів владних повноважень про свої дії. По-друге, законодавство містить низку прогалин у регулюванні цього питання, які потребують усунення з метою забезпечення належного функціонування досліджуваного механізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рекомендація ПАРС 1604 (2003) «Про роль прокуратури в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві закону». URL: <https://www.coe.int/> (дата звернення: 21.04.2019).
2. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96/%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 21.04.2019).
3. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 21.04.2019).
4. Рішення Конституційного суду України: Рішення у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) від 08.04.1999 р. № 3-рн/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-99> (дата звернення: 22.04.2019).
5. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 06.02.2019 р. справа № 927/246/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79687723> (дата звернення: 19.04.2019).
6. Дунас Т. Прокурор у цивільному процесі іноземних держав. *Вісник прокуратури*. 2003. № 7. С. 109–113.
7. Рішення Європейського суду з прав людини «Ф.В. проти Франції» № 5447/03 від 31.03.2005 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79687723> (дата звернення: 18.04.2019).
8. Рішення Європейського суду з прав людини «Корольов проти Росії» № 5447/03 від 01.04.2010 р. URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req.=doc&base=ARB002&n=165972#09999523206044647> (дата звернення: 18.04.2019).
9. Рішення Європейського суду з прав людини «Менчинська проти Росії» № 42454/02 від 15.01.2009 р. URL: <https://zakonbase.ru/content/base/149899> (дата звернення: 18.04.2019).
10. Рішення Європейського суду з прав людини «Ферейра Алвеш проти Португалії» № 25053/05 від 21.06.2007 р. URL: <http://docs.pravo.ru/document/view/15794600/12862205/> (дата звернення: 18.04.2019).
11. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 01.11.2018 р. справа № 927/246/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77622657> (дата звернення: 20.04.2019).
12. Постанова Другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 20.06.2018 р. справа № 169/174/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74963809> (дата звернення: 20.04.2019).
13. Постанова об'єднаної палати Касаційного господарського суду Верховного Суду від 07.12.2018 р. справа № 924/1256/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78749905> (дата звернення: 20.04.2019).
14. Цивільний процесуальний кодекс : Закон від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 19.04.2019).
15. Гузе К.А. Представництво прокурором інтересів громадянина або держави в цивільному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / офіц. опон.: Ю.Д. Притика, В.А. Кройтор; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 116 с.
16. Гусаров К.В. Проблемні питання ініціювання прокурором апеляційного оскарження у цивільному процесі. *Проблеми реформування прокуратури* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. м. Харків, 15 квіт. 2016 р. : у 2-х т. / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків, 2016. Т. 1. С. 44–45.
17. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 18.04.2019).